

УДК 811.161.2'367 (091)

**СКЛАДНОПІДРЯДНІ ЧАСОВІ РЕЧЕННЯ
ЗІ СПОЛУЧНИКОМ ЯК (ЯКО)
В АКТОВИХ ПАМ'ЯТКАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.**

Марія СУЛИМА

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
кафедра української мови,
вул. Тургенівська, 8/14, ауд. 7.7, 01054 Київ, Україна,
тел.: +380 (44) 4863931*

Розглянуто структурно-семантичні особливості складнопідрядних часових речень зі сполучником *як (яко)* в актових пам'ятках другої половини XVII ст.

Ключові слова: складнопідрядне часове речення, поліфункціональний сполучник підрядності, співвідносне слово, одночасність, послідовність.

У структурі складнопідрядного речення одним із основних засобів вираження синтаксичних відношень є сполучник, який власне і сигналізує про залежність між предикативними частинами. У найдавніший період у реченнях переважно вживали поліфункціональні сполучники, а це в окремих випадках ускладнює однозначну кваліфікацію типу таких конструкцій (часові й причинові, часові й умовні тощо). Процес становлення структури складного речення означав відбір сполучних засобів і характеризувався двома тенденціями: поступовим занепадом поліфункціональних сполучників та утворенням нових засобів поєднання предикативних частин, що мають прозору семантику. «Полісемантичність характерна й тепер для сполучників, але вона помітно звузилася: з часом за окремими сполучниками стало закріплюватись якесь одне значення, хоч і в сучасній українській мові є сполучники, що характеризуються не одним, а кількома значеннями» [1, с. 394]. Зокрема, у результаті статистичних досліджень В. З. Санников доходить висновку, що «давньоруські тексти характеризуються, порівняно з сучасною російською мовою, більшою багатозначністю сполучників. Якщо в давньоруських пам'ятках кожний підрядний сполучник має більше двох значень, то в сучасній російській літературній – небагато більше ніж одне значення» [10, с. 17]. Одним із таких поліфункціональних сполучників виступає сполучник підрядності **як**, що в сучасній українській літературній мові може вживатися у складнопідрядних реченнях порівняльних, з'ясувальних, приєднувальних, часу, умови, способу дії, означальних, причини та складносурядних розділових [14, т. 11, с. 634]. Сполучник *іако (ѣко)* був найбільш уживаним серед підрядних сполучників у старослов'янській мові, що приєднував підрядні з'ясувальні, причинові, наслідкові, мети, часу, способу дії [16, с. 64]. У складнопідрядних реченнях часу сполучник **як** функціонує як загальночасовий: вказує як на одночасність, так і на різночасовість дій предикативних частин. Загалом сполучник **як** є синонімічним сполучнику **коли**, однак має більший діапазон синтаксичного значення та вищу абстрактність¹ [4, с. 197].

¹ Схожі думки висловлює і С. Шевчук: «Складнопідрядні речення зі сполучником *як* менш визначені у своєму часовому значенні, що пов'язано, очевидно, з тим, що значення часу у слові *як* виражене дуже слабо» [17, с. 117].

У процесі становлення та вдосконалення структури складнопідрядного речення формуються «складені сполучні вирази», у яких колишні поліфункціональні підрядні сполучники доповнювалися диференційними елементами – вказівними словами різної семантики: тому що, так що, між тим як, тимчасом як [8, с. 248]. У сучасній українській мові у складнопідрядних реченнях часу функціонують такі складені сполучники з елементом **як**: *у той час як; у ту пору як; в міру того як; після того, як; як тільки; перед тим, як; до того часу, як; до того, як; до тієї пори, як; з того часу, як; з тієї пори, як* [11, с. 9]. Становлення розвиненої сполучникової системи відбувалося протягом тривалого часу, що й засвідчують пам'ятки староукраїнської мови. Саме тому важливим є аналіз функціонування того або того сполучника з діахронічного погляду.

Формування різних типів складнопідрядних речень у різних жанрах української мови XVI–XVII ст. висвітлено у дисертаціях І. Слинька («Літопис Величка»); В. Сич (полемічна література); О. Блик (матеріали канцелярії Б. Хмельницького); Д. Герасименка (діловий, художній і науковий стилі) [13, 2, 5, 12]. На матеріалі «Літопису Величка» О. Петренко розглядає власне сполучники підрядності [9]. На особливу увагу заслуговують дисертаційні дослідження М. Вихристюк «Складнопідрядні речення із сполучним елементом «як» у сучасній українській літературній мові (додаткові, обставинні, взаємопідрядні речення)» та М. Семенюченко «Складнопідрядні речення з підрядним часовим у сучасній українській мові». Проте проблема функціонування сполучника **як** в окремі періоди розвитку української мови потребує подальшого вивчення, що й зумовило актуальність дослідження.

Метою статті є аналіз семантичної та граматичної структури складнопідрядних речень часу зі сполучником **як (яко)** у пам'ятках другої половини XVII ст., що належать до ділового стилю, зокрема в «Актах Бориспольського мейского уряда» (1612–1699 років), «Актовых книгах Полтавского городского уряда XVII в.» (Вип. 1–3)², «Актовій книзі Стародубского городского уряда» 1693 року та «Лохвицькій ратушній книзі» другої половини XVII ст.

Щодо етимології сполучника **як**, то одні мовознавці пов'язують його походження з іншим сполучником – **ако**, натомість інші заперечують їхнє спільне походження. Автори «Етимологического словаря славянских языков» об'єднують сполучники ***ako** і ***jako**, пояснюючи це неясністю реконструкції їхньої проформи, а також їх семантичною близькістю, при цьому не заперечують можливість етимології ***jako** з індоєвропейської займенникової основи ***je-** / ***jo-** [18, вип. 1, с. 65; вип. 8, с. 171]. Так само висловлюють припущення про паралелізм ***ako** і ***jako** чеські дослідники, але з певним застереженням у зв'язку з тим, що їхні значення повністю не збігаються [19, с. 237].

О. Мельничук, навпаки, заперечував спільне походження ***ako** і ***jako**, вважаючи, що ***ako** утворений від вказівних слів із займенниковим коренем ²-(ларингальний), а ***jako** за походженням є вказівним словом із займенниковим коренем ***j-** [8, с. 215]. Порівняймо, подібне тлумачення етимології **як** Л. Булаховського: «з походження займенникове слово» [3, с. 47].

² Найбільше прикладів складнопідрядних часових речень зі сполучником **як** засвідчено у 1 випуску Актовох книг Полтавского городского уряда XVII ст.

Чеський мовознавець Ф. Травнічек стверджує, що сполучникова функція прислівника *яко походить від первісної вигукової, так званої демонстративної функції – «ось це, ось» [20, с. 58].

Щодо форм **як** і **яко**, то російський дослідник О. Стеценко визначає **яко** «як форму називного-знахідного відмінка середнього роду займенника «якъ», що взята як прислівник» [15, с. 122]. Потім уже в ролі прислівника **яко** втрачає кінцевий елемент **о** [3, с. 47]. Аналіз речень зі сполучниками **як** і **яко** у пам'ятках XVII ст. засвідчує, що вони абсолютно не різняться за своїм значенням.

Отже, найпоширенішою є думка про займенникове походження сполучника **як**.

Як зазначають дослідники, у пам'ятках XVII ст. усіх жанрів, окрім літописного, у складнопідрядних реченнях часу основним виступає сполучник-полонізм **кгда** (**гди**) [5, с. 160]. Однак поряд із ним у літописному й діловому жанрах часто вживаються сполучники, властиві для розмовної мови, зокрема і **як**³ [5, с. 160].

У ділових пам'ятках другої половини XVII ст. засвідчені речення зі сполучником **як** (**яко**), що виражають такі відношення між предикативними частинами.

Одночасність дій головної і підрядної частин: А) Повна одночасність: А **якъ** з ними *роходили-смо-ся, чули-смо*, же оние того Пилипчати кликали такъ (АПГУ I, 1665, 53). Такі конструкції в аналізованих текстах зафіксовані рідко. Б) Часткова одночасність між діями головної і підрядної частин. Виразником такого відношення є поєднання дієслів-присудків у формах доконаного і недоконаного виду. Проте функціонування сполучника **як** у реченнях із таким значенням теж було обмеженим: **якъ** *еще жила* на Рибцях, там всѣ обывателѣ на неи *инѣстиговали* і з села *висвѣдѣчили* (АПГУ I, 1665, 63); **якъ** *будут* люде на Великъ ден паски *нести*, теде ты *озми* вѣдро и в ставка *облий* мене водою (АПГУ I, 1669, 152); Без битности моей, **яко-м** *ходиль* за неприятелем при боку пѣна Прокопа Левенца, полковника Полтавского, сам не могу вѣдати, для якої то причини Петро Петрашенко *зажиль* собѣ Мисана з Старого Санжарова для свядома о мои тестовские добра (АПГУ III, 1678, 93); которою *билъ* недаремно *завладѣл* Михайло Гончар за небожчика Пушъкара, **якъ** *был* асавулом (АПГУ III, 1678, 97).

Для підкреслення одночасності дій у складнопідрядних реченнях зі сполучником **як** у головній частині вживаються співвідносні слова типу **того часу**, **на тот час**, **в тот час**: а я **того часу** *буль* у войску, **як** Хмелниченка *розгромълено* (АПГУ I, без року, 14); а то **того часу**, **як** у вязеню в руках Грицкових *зоставала*, *мовила* Гриценку (АПГУ I, 1667, 120); а **того часу**, **як** яесмо (!) тирлом *стояли* с товаром в нижней гребелки чернецкой на Олшаной, теде сей чоловікъ, пригнавши к нам волов два сѣрихъ, ...и *називалъ* собѣ именем Хвеском, и нам в розмовах многих *повѣдалъ* (АПГУ I, 1669, 151); котрий **на тот час**, **якъ** ся шкода Милашенку *стала*, *был* за вувчарами у Сидова Курулченка и свѣдом того *был* (АПГУ I, 1667, 88); **якъ** *роби(л)* у Ху(р)сенько(въ) <,> **на то(т) ча(с)** Данило из Ивано(м) Ху(р)сеньки *побилися* (ЛРК, 1665, 134); же он, з товаришом своим Иваном Алтиновскимъ знявшися, поїшли до Семионовки, украли у его, Андрѣя, двое коней, з которими прибивши ночное пори в

³ Другим за вживаністю (після сполучника **кгда**) сполучник **як** виступає, зокрема, і в «Книгах третіх міських Пирятинських кінця XVII – початку XVIII ст.», де він трапляється близько 100 разів [7, с. 109].

Стародубовъ до мешканя жида Мовши, власне **на тот час, як** жид Мовша *посажен* за щос *быль* у шелваху (АС, 1693, 108-109); же **в тот часъ отдам, якъ** внукъ *зъросте* (АБ, 1654, 49). В аналізованих пам'ятках ці сполуки ще не становлять частину аналітичного сполучника, оскільки не мають постійної граматичної форми опорного іменника, вживаються з різними прийменниками або без них. Окрім того, їхні складові частини можуть розриватися іншими членами речення, внаслідок чого вони не мають граматичної та інтонаційної єдності.

Дещо ризняться від аналізованих прикладів речення, у яких ужиті співвідносні слова **тоєй ночи, того дня, того року**, в яких змістові зв'язки не вичерпуються «якимсь одним із значень – часовим або означальним: вони двопланові, означально-часові» [11, с. 118]. Однак на кваліфікацію таких речень впливає розміщення частин: якщо співвідносні слова з опорним іменником розташовані безпосередньо перед сполучником, то рельєфніше виступає означальне значення: **Того дня, яко-м** его о смерть *приправиль, дано мы знат* (АПГУ I, 1669, 144). Якщо ж розташування дистантне, то співвідносні слова фактично дорівнюють часовому прислівнику **тоді**: по експедициѣ Московской в польтора року **як** козаки на Озовъ *воевали, того року* Педос займище на Говьтве *занял* (АПГУ I, 1667, 98-99).

Відношення послідовності дій, що виражене співвідношенням дієслів-присудків доконаного виду: Потом, **якъ** *пойман был* Иван, овчар Сягайлувъ, от нас питаный был (АПГУ I, 1665, 57); А **як** у Шаленка *купил* коня, в тебе *позичил* золотих сорок, то своего *продал* Кошкалдѣ (АПГУ I, 1667, 95). Також при вираженні послідовних дій у головній частині може виступати дієслово-присудок недоконаного виду: в килку недѣл, **як** войтовество з себе *зложил*, потай с комори меской догот *крал* (АПГУ I, 1667, 105).

Серед прикладів з відношенням послідовності дій абсолютно переважає значення наступності – дія головної частини відбувається після дії підрядної. Значення передування представлено поодинокими прикладами, показником таких відношень виступають лексичні засоби, зокрема частка **еще**: бо **еще** і въ барабани на ночь *не бито, як* тен *сталь* кгвальтъ (АПГУ I, 1666, 82).

Іншим важливим аспектом аналізу відповідних конструкцій є виявлення додаткових відтінків, зокрема умовних, причинових, наслідкових.

Так, розмежовуючи складнопідрядні речення умови й часу з **як** у сучасній українській мові, М. Вихристюк зауважує, що у складнопідрядних реченнях умови між підрядною і головною частинами може бути причиновий відтінок, а у складнопідрядних з підрядною часовою не буває» [4, с. 190]. Однак причиновий відтінок був характерний для складнопідрядних речень часу зі сполучником **яко**, що засвідчують пам'ятки XVII ст.: Пїнове, любо-ж то мнѣ жалостна било, **яко-м** был попал в неволю поганскую (АПГУ II, 1670, 113). Проте трапляються також приклади, в яких однозначно можна кваліфікувати часове значення: иж дня 25 мая, **яко-м** ѣхалъ з ярмарку Миргородского, где под Цомкалишиним рогом, на ночлѣзѣ, на мене злодѣи напали и розбыли мене з усей худобы (АПГУ I, 1665, 56); **яко-м** мѣлъ завод правний з Терешком Гуриновичом, визналем, чо-м свѣдом баръзо добре, еще-м мало с ким знался в Пултаве (АПГУ I, 1670, 199). Варто зауважити, що у пам'ятках кінця XVI – кінця XVII ст. неможливо однозначно кваліфікувати речення як часові чи причинові.

Досліджуючи складнопідрядні речення в українських народних казках, Н. Дніпровська доходить висновку, що причиновий відтінок зі сполучником **як** характер-

ний для складних конструкцій, у яких «присудок підрядного речення виражений дієсловом минулого часу, а присудок головного може бути дієсловом минулого або теперішнього часу» [6, с. 104]. Порівняймо такі приклади з аналізованих пам'яток: а **якъ** довьдался, що брата его пуймано, *утѣкъ*, не знат где (АПГУ I, 1665, 62) (утік, бо довідався, що його брата спіймали). Однак не завжди таке співвідношення дієслів-присудків зумовлює появу причинового відтінку: **якъ** *стале(м)* у селѣ Токаря(х) згуньние *па(с)ти* вувцѣ, до святого Пе(т)ра *не мѣлемъ* в ти(х) вувця(х) шкоди (ЛРК 1682, 183) – часове («з того часу як»); і **як** мистръ шину до него *приложил, сказал* (АПГУ I, 1666, 69) – семантика наслідковості тощо.

Беручи до уваги класифікацію складнопідрядних речень з підрядними часу зі сполучником **як** у сучасній українській мові М. Вихристюк [4, с. 278–279], в актових пам'ятках другої половини XVII ст. можна виділити такі різновиди складнопідрядних речень з підрядними часовими:

1) підрядна частина є розгорненим лексичним вираженням часу дії головної частини: і **якъ** ся смеркло і далей в нуч, оний з Костею Дегтяренком, шурином моим, і Андрушком Курулченком, Паском Гончаренком напившися, заночовали у мене (АПГУ I, 1665, 53); і **якъ** зейшла зорниця, Яковъ, уставши, тоє свое товариство побудиль, і пошли каляна тягти (АПГУ I, 1665, 53);

2) препозитивна головна частина вказує на точно визначений проміжок часу після здійснення дії постпозитивної підрядної: Я, мовит, п̄нове, *19 рокъ*, **якъ** я закопал (АПГУ II, 1665, 15); *А тому недѣл двѣ*, **як** тая мова была (АПГУ I, 1669, 152); *Юж то неделя третяя*, **яко**-смо позев мѣли з небожчиком Матфѣем (АПГУ I, 1669, 171). Однак в аналізованих пам'ятках підрядна частина може стояти і в інтерпозиції: а четвертого козлика, а двѣ овчини *два роки*, **якъ** рѣзали, минуло (АС 1693, 25); же он, Семен, *уже тому недѣль шест*, **якъ** двое коней у его, жалуючого, в Семионовцѣ украль (АС, 1693, 108);

3) препозитивна підрядна частина вказує на початок дії постпозитивної головної: а господар мой Яцко гасло такое давалъ: **якъ** вовкъ завиетъ, люб стрѣлить з ручници (АПГУ I, 1670, 199).

В аналізованих пам'ятках лише зрідка трапляються приклади, в яких у головній частині вказано на дію, що розпочинається одразу по закінченні дії підрядного, тобто синонімічні реченням зі сполучником **як тільки**. Це значення, зокрема, переважає у складнопідрядних реченнях часу з **як(о)** в Літописі Величка [9, с. 168], а також засвідчене в сучасній українській мові [4, с. 278]. Лише два приклади з аналізованих пам'яток певною мірою можна розглядати як такі, що передають швидке слідування дій: Потом муж муй, **якъ** вернулся до хати, оние прибѣгши за ним на двур, і змежи их, не знаю котрий перший мужа моего ударил (АПГУ I, 1665, 48); а потум за ним, **якъся** вернул до хати, прибѣгли-смо (АПГУ I, 1665, 49).

Як видно з наведених речень, найпоширенішою є препозиція підрядної частини зі сполучником **як**, проте засвідчені також приклади й інтерпозиції та одиничні приклади з постпозицією: по(д) ча(с) дорого(г)[о] року, **як** еще была е(с)ми в малѣ(х) лѣта(х) і мило(с)тини в селѣ Ха(р)ко(в)ца(х) просила(м) <> трафил [...] мнѣ в до(м) Коньдрата Лазеби на но(ч) у сина его ме(н)шо(г)[о] просити(с) (ЛРК, 1671, 156); а я, яко новозайшлий, под мисником седѣл, **якъ** собѣ обѣ сторонѣ руки дали, вѣчноє прощение промеж собою отримавши (АПГУ I, 1670, 199).

Найуживанішим корелятом у складнопідрядних часових реченнях зі сполучником **як** виступає співвідносне слово **тогда (теды, тогдѣ)**: **якъ** знайшли впродѣ нушкомо̄ збоже в загагахъ, такъ в Горькуновихъ, яко жъ пшено в Щегловѣ и полотъни, **тогда** вже тому признавшися тот Петро Тарасенко, якожь и Кононь Костюченъко (АБ, 1696, 103); **яко-м** биль з допущена бжего попал в неволю поганъскую, **теды** Прокопъ Левенец, розумѣючи, жебы-м смертню поконанъ, публѣковал мя злодеем (АПУ I, 1670, 203); і **якъ** хлопец крикнул, що он сани взял, а ми вибѣгли, **тогдѣ** Юрко, сани завязивши у фуртцѣ, от них утѣкъ (АПУ I, 1666, 70).

Рідше трапляються співвідносне слово **то**, при вживанні якого підрядна частина набуває більш чи менш виразного відтінку умови: першей **як** з Мисенкомъ заложився, проигравъ купъ деветнадцеть, **то-м** я его заратовала (АПУ I, 1667, 95); же **якъ** слобода Новий Санджаровъ засѣл, **то** там посполу межи нами косили не в захват, але разом зволившися на косбу (АПУ II, 1669, 55). З таким відтінком відповідні одиниці вживаються в сучасній українській літературній мові [4, с. 201]. Окрім того, в аналізованих текстах зафіксовано конструкції зі співвідносним словом **так**, яке «вказує, що зміст головного є наслідком змісту підрядного» [4, с. 202]: **якъ** скоро зимали оного черезъ посланцовъ, шлякуючихъ на Воронѣзкомъ ярмарку, и в Шептаки припровадили, **такъ** тамъ зараз знаючисъ быти злочинцою и шкодцою Лизуновимъ, визнаваль на Михайла Хомута самого, на Гаврика, сына его, и на Осипа Гайдукова (АС, 1693 29).

Отже, мова ділового стилю пам'яток другої половини XVII ст. все більше наближається до власне розмовної мови, позбуваючись книжних, невластивих розмовній мові елементів. Про це, зокрема, свідчить кількісне переважання у складнопідрядних часових реченнях сполучника **як**, що властивий розмовній мові⁴. Це твердження стосується не лише різних сполучників, а й їхніх варіантів, так, у пам'ятках здебільшого вжито форму **як**, **яко** трапляється рідше. Сполучник **як** слугує для вираження таких відношень: одночасності (повної та часткової), послідовності (передування і слідування), а також виявляє певні особливості, властиві і сучасній українській мові. В аналізованих пам'ятках переважають приклади з послідовним (а саме наступним) перебігом дій підрядної і головної частин. Щодо структурних особливостей, то загалом переважає препозиція підрядної частини, проте трапляються випадки її пост- та інтерпозиції. Найуживанішим співвідносним словом виступає **тогда**, менше випадків з **то**, одиничними прикладами представлене співвідносне слово **так**.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на аналіз функціонування складнопідрядних речень часу зі сполучником **як** у XVIII ст.: змін у структурі відповідних речень, утворенні аналітичних сполучників підрядності з елементом **як**, що широко вживані в сучасній українській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови / С. П. Бевзенко. – Ужгород, 1960. – 416 с.

⁴ Схожі думки висловлює і С. Шевчук: «Складнопідрядні речення зі сполучником *як* менш визначені у своєму часовому значенні, що пов'язано, очевидно, з тим, що значення часу у слові *як* виражене дуже слабо» [17, с. 117].

2. Блик О. П. Синтаксис документів канцелярії Богдана Хмельницького (складно-підрядне речення) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. П. Блик. – К., 1959. – 389 с.
3. Булаховський Л. А. З історичних коментаріїв до української мови: Сполучники і сполучні групи (речення). Синтаксичні особливості при них / Л. А. Булаховський // Наук. записки Київ. ун-ту. – 1946. – Т. 5. – Вип. 2. – С. 31–74.
4. Вихристюк М. І. Складнопідрядні речення із сполучним елементом «як» у сучасній українській літературній мові (додаткові, обставинні, взаємопідрядні речення) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. І. Вихристюк. – Чернівці, 1959. – 295 с.
5. Герасименко Д. Д. Розвиток гіпотактичних конструкцій у різних жанрах української літературної мови XVII– поч. XVIII вв. : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 661 «Язика народів ССРСР» / Дмитро Дмитрович Герасименко. – К., 1967. – 290 с.
6. Дніпровська Н. Я. Синтаксис сполучникового складного речення української народної казки (на матеріалах казок, записаних у другій половині XIX ст. на території Полтавщини і Київщини і вміщених у збірках Ів. Рудченка і П. Чубинського) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Я. Дніпровська. – Харків, 1954. – 251 с.
7. Касім Ю. Ф. Часові підрядні речення в «Книгах третіх міських Пирятинських» кінця XVII – початку XVIII ст. / Ю. Ф. Касім // Наукові записки Одеського держ. пед. ін-ту. – Одеса, 1960. – Т. XXV. – С. 109–132.
8. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення / О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1966. – 324 с.
9. Петренко О. Я. Нарис з історії гіпотактичних сполучників в українській мові (на матеріалі «Лѣтописи...» С. Величка) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Я. Петренко. – Харків, 1952. – 273 с.
10. Санников В. З. Сложноподчиненное предложение в древнерусских памятниках XI–XIV вв. : автореф. на соискание науч. степени канд. филол. наук / В. З. Санников. – М., 1965. – 27 с.
11. Семенюченко М. Л. Складнопідрядні речення з підрядним часовим у сучасній українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. Л. Семенюченко. – Полтава, 1969. – 298 с.
12. Сич В. Ф. Синтаксис української полемічної літератури кін. XVI – поч. XVII ст. : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. Ф. Сич. – К., 1958. – 302 с.+13 с.
13. Слинько І. І. Синтаксис Літопису Величка : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. І. Слинько. – Кременець, 1952. – 666 с.
14. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні / [ред. кол. : І. К. Білодід (голова)]. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. XI.
15. Стеценко А. Н. Сложноподчиненное предложение в русском языке XIV–XVI вв. / А. Н. Стеценко. – Томск : Изд-во Томск. ун-та, 1960. – 310 с.
16. Супрун А. Е. Старославянский и церковнославянский язык / А. Е. Супрун, А. М. Молдован // Языки мира : Славянские языки / РАН. Институт языкознания;

- ред. колл. : А. М. Молдован, С. С. Скорвид, А. А. Кибрик и др. – М. : Academia, 2005. – С. 29–69.
17. Шевчук С. В. Семантико-синтаксическая структура сложноподчиненных предложений с придаточными временными в украинской народной сказке : дис. на соискание наук. степень канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР» / Светлана Владимировна Шевчук. – К., 1990. – 156 с.
 18. Этимологический словарь славянских языков : Праoslavянский лексический фонд / отв. ред. О. Н. Трубачев. – М. : Наука; 1978. – Вып. 1.; – М. : Наука, 1981. – Вып. 8.
 19. Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena. – Praha, 1980. – Sv. 2. – 783 s.
 20. Trávníček F. Historická mluvnice česká Skladba. III. / F. Trávníček. – Praha, Statní Ped. Nakladat., 1956. – 199 s.

ДЖЕРЕЛА

- АБ – Акты Бориспольского мейского уряда, 1612–1699 гг. / предисл. А. В. Стороженко. – К. : Киевская старина, 1892. – 112 с.
- АПГУ I, II, III – Актовые книги Полтавского городского уряда XVII в. / ред. и примеч. В. Л. Модзалевского. – Чернигов : Типография Губернского земства, 1912. – Вып. 1–2. – 238 с.; Чернигов : Типография Г. М. Веселой, 1914. – Вып. 3. – 124 с.
- АС – Актовая книга Стародубского городского уряда 1693 г. / под ред. В. Л. Модзалевского. – Чернигов : Типография Г. М. Веселой, 1914. – 136 с.
- Верх. 1 – *Верхратський І.* Про говір галицьких лемків // Зб. філол. секції наук. тов-ва ім. Т. Шевченка. – Львів, 1902. – Т. 5. – 490 с.
- Верх. 2 – *Верхратський І.* Говір батюків. – Львів : Наук. тов-во ім. Т. Шевченка, 1912. – 308 с.
- ГУМ – Говори української мови: (зб. текстів). – К. : Наук. думка, 1977. – 590 с.
- ЛРК – Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст.: Зб. актових документів / підгот. до вид. О. М. Маштабей, В. Г. Самійленко, Б. А. Шарпило. – К. : Наук. думка, 1986. – 222 с.

Стаття надійшла до редколегії 15.12.2010

Прийнята до друку 21.01.2011

**TEMPORAL CLAUSES WITH CONJUNCTION *ЯК (ЯКО)*
IN DOCUMENTS OF 2nd PART OF THE 17th CENTURY**

Maria SULYMA

*Dragomanov's National Pedagogical University,
department of Ukrainian language,
Turgenivs'ka str., 8/14, r. 7.7, 01054 Kyiv, Ukraine,
tel.: +380 (44) 4863931*

The article deals with the semantic and structural peculiarities of temporal clauses with conjunction *як (яко)* in documents of 2nd part of the 17th century.

Key words: temporal clause, polysemous subordinating conjunctions, correlative words, sequence, simultaneity.

**СЛОЖНОПОДЧИНЕННЫЕ ВРЕМЕННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ
С СОЮЗОМ ЯК (ЯКО) В АКТОВЫХ ПАМЯТНИКАХ
ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XVII В.**

Мария СУЛИМА

*Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова,
кафедра украинского языка,
ул. Тургеневская, 8/14, ауд. 7.7, 01054 Киев, Украина,
тел.: +380 (44) 4863931*

В статье рассмотрены структурно-семантические особенности сложноподчиненных временных предложений с союзом *як (яко)* в актовых памятниках второй половины XVII в.

Ключевые слова: сложноподчиненное временное предложение, полифункциональный подчинительный союз, соотносительное слово, одновременность, последовательность.